

ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**СЛАТВІНСЬКА МАРИНА ОЛЕКСАНДРІВНА**

УДК 336.2:334.012.4

**АЛЬТЕРНАТИВНІ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ  
МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА**

Спеціальність 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит

АВТОРЕФЕРАТ  
дисертації на здобуття наукового ступеня  
кандидата економічних наук

Одеса – 2011

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Одеському державному економічному університеті Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України

**Науковий керівник:** кандидат економічних наук, доцент  
**Хомутенко Віра Петрівна,**  
Одеський державний економічний університет,  
доцент кафедри фінансів

**Офіційні опоненти:** доктор економічних наук, професор,  
заслужений діяч науки і техніки України  
**Варналій Захарій Степанович,**  
Національний університет державної  
податкової служби України,  
начальник Науково-дослідного  
центру з проблем оподаткування;

кандидат економічних наук,  
**Чередніченко Алла Павлівна,**  
Київський науково-дослідний інститут  
судових експертиз,  
завідувач сектором лабораторії  
судово-економічних досліджень

Захист відбудеться 1 липня 2011 р. о 12 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.055.01 Одеського державного економічного університету за адресою: 65026, м. Одеса, вул. Преображенська, 8.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Одеського державного економічного університету за адресою: 65026, м. Одеса, вул. Преображенська, 8.

Автореферат розісланий 31 травня 2011 р.

Вчений секретар  
спеціалізованої вченої ради

А. І. Ковальов

## ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

**Актуальність теми дослідження.** Мале підприємництво є невід'ємним сектором економіки, завдяки якому заповнюються ніші ринку, не охоплені діяльністю великих та середніх підприємств, а їх гнучкість та швидка пристосовуваність дозволяють легше переносити зміни в економічних процесах. На сектор малого підприємництва багатьох зарубіжних країн припадає понад 60 % ВВП. Задля досягнення таких результатів економіками промислово розвинених країн застосовуються різні податкові важелі стимулювання розвитку малого підприємництва. В Україні, на рівні з загальною системою оподаткування, існують такі альтернативні системи, як спрощена система оподаткування суб'єктів малого підприємництва, фіксований податок, фіксований сільськогосподарський податок. Ці альтернативи застосовує 51 % всіх суб'єктів малого підприємництва та біля 50 % всіх зайнятих у сфері малого підприємництва. Зміни, які відбулися останнім часом в економіці України, показали, що діючі альтернативні системи оподаткування суб'єктів малого підприємництва поступово втратили свою фіскальну ефективність. Відбувається розвиток таких негативних явищ, як застосування фінансових схем з метою ухилення від оподаткування, переорієнтація діяльності підприємств з виробничої сфери на сферу надання послуг та ін. Назріла необхідність удосконалення діючих систем оподаткування малого бізнесу на основі оцінювання їх ефективності та гармонізації інтересів суспільства, малого підприємництва і держави.

Дослідженню стану та розвитку систем оподаткування малого бізнесу приділялася значна увага науковців, практиків, представників органів державної влади. Серед вітчизняних та зарубіжних науковців, які привнесли важливий вклад в дослідження проблем розвитку та оподаткування малого підприємництва, можна відзначити праці В. Л. Андрущенка, В. В. Буряковського, З. С. Варналія, В. П. Вишневського, Ю. Г. Дьякона, Ю. Б. Іванова, О. Р. Квасовського, А. І. Крисоватого, І. О. Луніної, П. В. Мельника, С. А. Музиченко, В. Н. Парсяка, А. М. Піддєрьогіна, А. М. Соколовської, Т. В. Уманець, А. П. Чередніченко, В. О. Швадченка, С. І. Юрія. Більшість наукових досліджень присвячено проблематиці становлення і розвитку малого підприємництва, методам оцінювання його діяльності, механізмам державної підтримки і особливостям оподаткування, оцінюванню доцільності переходу суб'єктів малого підприємництва на альтернативні системи оподаткування. Наукові доробки зарубіжних дослідників О. Б. Крутіка, В. Г. Князева, О. С. Лазарева, М. Г. Лапусти, О. І. Муравйова, Ю. В. Старостіна, Д. Г. Черніка присвячені вивченню впливу факторів на розвиток малого підприємництва і критеріїв віднесення підприємств до малих. Наукові напрацювання у сфері малого бізнесу досить значні, проте залишаються мало дослідженими проблеми оподаткування суб'єктів малого підприємництва за альтернативними системами, доведення доцільності їх існування як основних податкових важелів і стимулів впливу на соціально-економічне становище у країні та рівень розвитку малого підприємництва. Залишається недостатньо розробленою як у теоретичному, так і

у методично-практичному аспекті питання оцінки ефективності діючих альтернативних систем оподаткування, визначення напрямів щодо їх вдосконалення; впровадження заходів, стимулюючих розвиток сектору малого підприємництва; гармонізації суспільних інтересів. Актуальність і науково-практична значимість окреслених проблем зумовили вибір теми дослідження, визначили його мету і завдання.

**Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.**

Дисертаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт за темою кафедри фінансів Одеського державного економічного університету в межах таких держбюджетних тем (довідка № 01-17/583 від 21.04.2011 р.):

- «Проблеми реформування податкової системи України» (номер державної реєстрації 0104U000734). Особистий внесок автора полягає в дослідженні переваг і недоліків податкової системи України та в розробці пропозицій по її удосконаленню.

- «Бюджетна система України: аналіз стану і основні напрямки вдосконалення бюджетних відносин в умовах макроекономічного розвитку» (номер державної реєстрації 0107U011415), де автором досліджено стан соціальної безпеки країни і запропоновано шляхи його покращання.

А також у розробці науково-дослідної теми (довідка № 01-18/7066 від 21.04.2011р.) «Фінансово-кредитний механізм зовнішньоекономічної діяльності підприємств цементної галузі та особливості у застосуванні альтернативних методів оподаткування» (номер державної реєстрації 0109U005037), розділ «Альтернативні методи оподаткування» особистий внесок автора полягає в обґрунтуванні доцільності застосування альтернативних систем оподаткування при оподаткуванні діяльності підприємств цементної галузі.

**Мета і завдання дослідження.** Поглиблення теоретичних засад альтернативних систем оподаткування суб'єктів малого підприємництва і розробка науково-практичних рекомендацій з підвищення соціально-економічної ефективності їх функціонування.

Для досягнення зазначеної мети в дисертаційній роботі були поставлені такі завдання:

- дослідити податкову політику у сфері малого підприємництва України з метою виявлення основних її рис, притаманних певному періоду, і встановлення причинно-наслідкових зв'язків між окремими етапами податкової політики та основними показниками розвитку суб'єктів малого підприємництва;

- поглибити понятійний апарат теорії оподаткування на основі дослідження особливостей системи оподаткування суб'єктів малого підприємництва;

- визначити основні тенденції розвитку суб'єктів малого підприємництва та проаналізувати чинники впливу на їх розвиток;

- оцінити ефективність існуючих альтернативних систем оподаткування суб'єктів малого підприємництва в Україні та обґрунтувати доцільність їх застосування;

- систематизувати зарубіжний досвід оподаткування суб'єктів малого підприємництва з метою виявлення та адаптації найбільш прийнятних для економіки України важелів і стимулів;

- сформулювати концептуальні засади розвитку альтернативних систем оподаткування, а саме спрощеної системи, з метою забезпечення розвитку та зростання ефективності діяльності суб'єктів малого підприємництва;

- розробити методичні підходи до прогнозування економічних наслідків застосування спрощеної системи оподаткування суб'єктів малого підприємництва.

*Об'єктом* дослідження є процес оподаткування суб'єктів малого підприємництва за альтернативними системами.

*Предметом* дослідження є фінансові відносини, що виникають у процесі оподаткування суб'єктів малого підприємництва за альтернативними системами.

**Методи дослідження.** В ході дисертаційного дослідження використовувались загальнотеоретичні та економіко-математичні методи. Для вирішення поставлених завдань застосовувався системний підхід, який дав можливість провести комплексний аналіз оподаткування суб'єктів малого підприємництва за альтернативними системами в Україні та дослідити стан їх розвитку.

При дослідженні теоретичних основ оподаткування суб'єктів малого підприємництва за альтернативними системами, їхньої ролі у стимулюванні розвитку суб'єктів малого підприємництва та міжнародного досвіду використовувалися: з метою всебічного пізнання об'єкта дослідження – діалектичний та історичний методи, методи аналізу та синтезу; для виявлення переваг та недоліків загальної і альтернативних систем оподаткування – метод порівняння та логічного узагальнення; з метою наочного зображення статистичного матеріалу, теоретичних та практичних положень – метод спостереження, узагальнення та графічного зображення даних; з метою оцінювання ефективності альтернативних систем оподаткування – кореляційний і регресійний аналіз, імітаційне моделювання.

Теоретичною основою дослідження є наукові праці українських і зарубіжних вчених у сфері фінансів та оподаткування.

Інформаційну основу дослідження склали законодавчо-нормативні документи України і методологічні та статистичні матеріали Міністерства фінансів України, офіційні матеріали Державної служби статистики України, Державної податкової служби України, Державного комітету з питань регуляторної політики та підприємництва, публікації в наукових та економічних виданнях.

**Наукова новизна одержаних результатів** полягає в розробці і обґрунтуванні низки теоретичних положень, що у комплексі становлять концептуальні основи розвитку спрощеної системи оподаткування суб'єктів малого підприємництва з метою підвищення ефективності їх функціонування.

Під час дисертаційного дослідження отримані та виносяться на захист наступні теоретичні і практичні результати, а саме:

*вперше:*

- розроблено та обґрунтовано методичний підхід до оцінювання ефективності застосування альтернативних систем оподаткування суб'єктами малого підприємництва, що дає змогу цілеспрямовано впливати на їх розвиток з метою гармонізації інтересів держави та суб'єктів малого бізнесу;

*удосконалено:*

- методичні підходи до періодизації етапів формування та реалізації податкової політики у сфері малого підприємництва, що дало можливість виявити причинно-наслідкові зв'язки між окремими етапами податкової політики та основними показниками розвитку суб'єктів малого підприємництва;
- класифікацію чинників деструктивного і стимулюючого впливу на стан і розвиток суб'єктів малого підприємництва України з метою визначення заходів їх регулювання;
- теоретико-методичні основи удосконалення спрощеної системи оподаткування суб'єктів малого підприємництва в Україні з метою забезпечення розвитку і зростання ефективності діяльності суб'єктів малого підприємництва на засадах галузевого та територіального поділу.
- концептуальні засади функціонування альтернативної (спрощеної) системи оподаткування, що забезпечить стабільний розвиток суб'єктів малого підприємництва та створення нових робочих місць;

*набули подальшого розвитку:*

- понятійний апарат теорії оподаткування, а саме дефініція «податкова політика», яку пропонується розуміти як сукупність правових, економічних, організаційних заходів держави у сфері оподаткування, направлених на забезпечення достатніх для виконання функцій держави податкових надходжень до бюджету і стимулювання ділової активності суб'єктів малого підприємництва та їх економічного зростання;
- класифікація діючих систем оподаткування суб'єктів малого підприємництва, що дало можливість сформулювати визначення поняття «альтернативні системи оподаткування» як сукупності податків і зборів, які стягуються до бюджету з суб'єктів малого підприємництва (які відповідають законодавчо встановленим критеріям), правил обчислення та сплати, котрі введені державою з метою спрощення механізму їх стягнення та податкового стимулювання розвитку суб'єктів малого підприємництва;
- підходи до визначення поняття «мале підприємство», «малий бізнес», які пропонується вживати як синоніми для усунення розбіжностей у законодавчо-нормативному забезпеченні з питань оподаткування. Запропоновано під терміном «мале підприємство (бізнес)» розуміти певну господарську діяльність, яка провадиться або планується для провадження на засадах самостійності, ініціативності, систематичності, на власний ризик та здійснюється суб'єктами підприємництва, у яких середньооблікова чисельність працюючих за звітний (фінансовий) рік і обсяг валового доходу від реалізації

продукції (робіт, послуг) за цей період не перевищують встановлену законодавством межу, з метою досягнення економічних і соціальних результатів.

**Практичне значення одержаних результатів.** Результати дослідження мають теоретичне і практичне значення для удосконалення оподаткування суб'єктів малого підприємництва за альтернативними системами оподаткування з метою стимулювання їх розвитку і можуть бути використані в роботі Державної податкової служби України та Кабінету міністрів України при розробці нормативно-правових актів, в роботі науково-дослідних установ, у навчальному процесі.

Результати дослідження були впроваджені у практичну діяльність Головного управління економіки Одеської обласної державної адміністрації (довідка № 898/07 від 18.04.2011 р.). Особистий внесок автора полягає в наданні пропозицій щодо методичних підходів до оцінювання ефективності альтернативних систем оподаткування суб'єктів малого підприємництва.

Запропоновані концептуальні засади удосконалення спрощеної системи оподаткування суб'єктів малого підприємництва (акт № 87/02 від 2.03.2011 р.) і рекомендації щодо критеріїв оцінки проектів та ефекту від зменшення витрат бюджету на створення робочого місця й ефекту від зменшення бюджетних виплат по безробіттю (акт № 39/04 від 11.01.2011 р.), впроваджені у практичну діяльність Об'єднань організацій роботодавців півдня України при розгляді проектів на засіданнях Координаційної ради при Кабінеті міністрів України.

Пропозиції з удосконалення оподаткування суб'єктів малого підприємництва впроваджені та використовуються у практичній діяльності Київського науково-дослідного інституту судових експертиз при проведенні судово-економічних експертиз з питань оподаткування, обліку і звітності суб'єктів малого підприємництва (акт № 03/03-04/18 від 17.02.2011 р.).

Одержані результати дисертаційного дослідження використовуються у навчальному процесі Одеського державного економічного університету при проведенні лекційних та семінарських занять із дисциплін «Фінанси», «Податкова система», «Традиційна та спрощена системи оподаткування» (довідка № 01-10/597 від 28.03.2011 р.).

**Особистий внесок здобувача.** Дисертаційна робота є одноосібно виконаною науковою працею, у якій відображено авторський підхід до оцінювання ефективності альтернативних систем оподаткування суб'єктів малого підприємництва в Україні та запропоновано шляхи вдосконалення цих систем. Висновки, положення, ідеї, рекомендації, що містяться у дисертаційній роботі і виносяться на захист, отримані автором самостійно. Результати дисертаційного дослідження викладені в опублікованих працях.

**Апробація результатів дисертації.** Основні положення, результати, висновки і рекомендації, відображені в дисертаційній роботі, були оприлюднені на засіданнях кафедри фінансів Одеського державного економічного університету та на науково-практичних конференціях, а саме: на Всеукраїнській науково-практичній конференції молодих учених і студентів «Формування ефективних фінансових механізмів державного управління економікою України: теорія і практика» (Донецьк, 9–11 листопада 2009 р.),

I Міжнародній конференції молодих учених «Економіка і менеджмент – 2010» (Львів, 25–27 листопада 2010 р.), Міжнародній науково-практичній Інтернет-конференції «Важелі і механізми формування сталого розвитку економіки в умовах світової глобалізації» (Тернопіль, 9–10 грудня 2010 р.), II Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні тенденції розвитку наукової думки» (Одеса, Лондон, 31 січня – 14 лютого 2011 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Забезпечення сталого розвитку економіки на макрота мікрорівнях» (м. Одеса, 12–13 лютого 2011 р.).

**Публікації.** Основні положення та результати проведеного дисертаційного дослідження знайшли відображення у 13 наукових працях загальним обсягом 3,86 д. а., які особисто належать автору, з них у наукових фахових виданнях опубліковано 8 статей обсягом 2,95 д. а. та 5 тез 0,91 д. а.

**Структура та обсяг роботи.** Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, додатків і списку використаних джерел. Основний зміст дисертації викладено на 178 сторінках друкованого тексту. Робота містить 37 таблиць і 28 рисунків; додатки викладено на 63 сторінках; список використаних джерел містить 207 найменувань.

## **ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ**

У **вступі** наведено загальну характеристику дисертаційної роботи, обґрунтовано вибір теми дослідження та її актуальність, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, методи дослідження, охарактеризовано наукову новизну і практичне значення, подано інформацію щодо апробації одержаних результатів.

У першому розділі «**Теоретичні основи оподаткування суб'єктів малого підприємництва**» за результатами проведеного дослідження розкрито теоретичні та нормативно-правові засади оподаткування суб'єктів малого підприємництва (далі – СМП), проаналізовано термінологічний інструментарій та етапи розвитку податкової політики, досліджено сучасний стан та чинники впливу на розвиток суб'єктів малого підприємництва. На основі теоретичних підходів та практичних досліджень уточнено поняття «податкова політика» як сукупність правових, економічних, організаційних заходів держави у сфері оподаткування, направлених на забезпечення достатніх для виконання функцій держави податкових надходжень до бюджету і стимулювання ділової активності суб'єктів малого підприємництва та їх економічного зростання. Запропоноване визначення становить певний крок у подальшому розвитку понятійного апарату теорії оподаткування та, на відміну від існуючих, у практичному сенсі дозволяє узгодити застосовану термінологію при формуванні законодавчо-нормативних засад функціонування системи оподаткування.

Критичний аналіз наукових публікацій, законодавчо-нормативної бази свідчить про існування різних поглядів на категорії «малий бізнес», «мале підприємництво», а також на відсутність єдиного трактування цих понять на рівні законодавчих та виконавчих органів влади. Запропоновано ототожнити ці поняття і вживати їх як взаємозамінні, розуміючи під ними певну господарську діяльність, яка провадиться або планується для провадження на засадах самостійності, ініціативності, систематичності, на власний ризик, що



здійснюється суб'єктами підприємництва, у яких середньооблікова чисельність працюючих за звітний (фінансовий) рік і обсяг валового доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) за цей період не перевищують встановлену законодавством межу, з метою досягнення економічних і соціальних результатів. Таке розуміння дозволить більш узгоджено здійснювати регулювання діяльності суб'єктів малого підприємництва.

Дослідження історичної ретроспективи функціонування податкової політики в Україні дозволило здійснити періодизацію етапів формування та реалізації податкової політики у сфері малого підприємництва і виділити чотири етапи, що обґрунтовує необхідність періодичності податкового регулювання розвитку суб'єктів малого підприємництва.

Досліджено сучасний стан розвитку суб'єктів малого підприємництва в Україні та чинники, що впливали на цей розвиток. Встановлено, що кількість суб'єктів малого підприємництва за період з 1998 по 2009 р. постійно зростала і у 2009 р. порівняно з 1998 р. збільшилась у 2,6 раз та склала 97,3 % від загальної кількості всіх суб'єктів господарювання.

Питома вага зайнятих у СМП в загальній кількості зайнятих у суб'єктів господарювання склала 51,3 % порівняно з 2004 р. (41,1 %). Така ж тенденція характерна і для обсягів реалізації, питома вага якої в загальних обсягах реалізованої продукції суб'єктів господарювання з 2004 по 2009 р. виросла з 7 до 22 %. У 2009 р. кількість зайнятих осіб у СМП складала 6,5 млн. осіб, або 35 % від загальної кількості працездатного населення України. Це свідчить про поступальний розвиток цього сектора економіки.

У процесі дослідження встановлено, що при загальній тенденції збільшення кількості малих підприємств відбувається їх подібнення.

Задля узагальнення та систематизації чинників, що впливали на розвиток суб'єктів малого підприємництва, їх було класифіковано на деструктивні та стимулюючі. Стримуючі чинники було поділено на внутрішні і зовнішні з метою визначення рівня їх усунення (рис. 1). Аргументовано, що чинником, який найбільше впливав на розвиток малого підприємництва, була невиважена податкова політика, яка реалізувалась через податкову систему.

В Україні наряду з загальною системою оподаткування існують альтернативні системи, на які має можливість перейти суб'єкт малого підприємництва за умови відповідності законодавчо встановленим критеріям. Основними ознаками альтернативних систем, які відрізняють їх від загальної системи, є: наявність критеріїв переходу, обмеженість видів діяльності, спрощений механізм розрахунку податків та податкової звітності, сплата податку за рахунок частини податків і зборів, передбачених загальною системою.

Встановлено, що незважаючи на певні дослідження науковців та практиків єдине поняття «альтернативні системи оподаткування» відсутнє, у зв'язку з чим пропонується під альтернативними системами оподаткування розуміти сукупність податків та зборів, які стягуються до бюджету з суб'єктів малого підприємництва (які відповідають законодавчо встановленим критеріям), правил обчислення та сплати, котрі введені державою з метою

спрощення механізму їх стягнення та податкового стимулювання розвитку суб'єктів малого підприємництва.



Рис. 1. Чинники впливу на розвиток малого підприємництва в Україні

Такий підхід дозволяє більш чітко визначити місце та значення альтернативних систем оподаткування в структурі податкової системи країни та застосовувати податковий інструментарій з регулювання діяльності СМП.

У другому розділі «**Оцінювання ефективності альтернативних систем оподаткування суб'єктів малого підприємництва**» проаналізовано ефективність функціонування альтернативних систем оподаткування в Україні; оцінено рівень податкового навантаження на СМП платників єдиного податку; визначено соціально-економічні наслідки застосування альтернативних систем оподаткування. Обґрунтовано, що оцінка ефективності альтернативних систем оподаткування повинна здійснюватись як з точки зору суб'єкта малого підприємництва, так і з точки зору держави у відповідності до мети, яку перед собою ставить кожен із учасників такого оцінювання. Разом з тим, основною

метою суб'єкта малого підприємництва є отримання економічного ефекту (який розраховується шляхом порівняння), тоді як держава, оцінюючи альтернативні системи оподаткування, має переслідувати мету отримання економічного, соціального та фіскального ефектів (табл. 1).

В ході оцінювання альтернативних систем оподаткування доведено, що, незважаючи на невисоку фіскальну ефективність цих систем у порівнянні з загальною системою оподаткування, забезпечується їх соціально-економічна ефективність, яка проявляється через зростання нових робочих місць (створених суб'єктами малого підприємництва на єдиному податку) та опосередковано впливає на зменшення виплат з фонду соціального страхування на випадок безробіття. Так, у період з 1999 по 2010 р. суб'єктами малого підприємництва – юридичними особами, які застосовували спрощену систему оподаткування, було створено 563,03 тис. нових робочих місць. Тоді як по юридичним особам – суб'єктам малого підприємництва, які працювали на загальній системі оподаткування, було відмічено зниження кількості нових робочих місць на 168,33 тис. порівняно з 1999 р.

Лише враховуючи кількість створених робочих місць юридичними особами – «єдинниками», можна констатувати, що в державі за період 1999–2009 рр. відбулася економія бюджетних коштів з виплат по безробіттю та на створення робочих місць у сумі більше 59 млрд. грн. Це дозволяє зробити висновок про значний потенціал у СМП – «єдинників» по створенню робочих місць.

Даними дослідження доведено, що загальна система оподаткування дає вищий фіскальний ефект порівняно з альтернативними системами оподаткування. Але при зростанні фіскального навантаження на суб'єктів малого підприємництва відбувається їх вихід у тінь, зростання безробіття та порушення гармонізації інтересів держави, суспільства та бізнесу. Такий висновок підтверджений досвідом функціонування платників єдиного податку у 2004–2006 рр. (рис. 2).

Дослідженням встановлено необхідність стимулювання і підтримки малого підприємництва в таких галузях економіки, як матеріальне виробництво та сільське господарство. У 2009 р. серед юридичних осіб у сфері матеріального виробництва здійснювало діяльність більше 24 % підприємств, у торгівлі і громадському харчуванні – майже 27 %, наданні послуг – 42 %, сільському господарстві – 6 %. Хоча ще до 2004 р. між такими галузями, як матеріальне виробництво, громадське харчування та надання послуг, були незначні розбіжності в межах 1–5 %.

В процесі дослідження було висунуто гіпотезу про наявність взаємозв'язку між податковим навантаженням на СМП та основними показниками їх діяльності, яку доведено за допомогою застосування математичних моделей.

Встановлено, що податкове навантаження, збільшуючись, негативно впливає на такі показники діяльності суб'єктів малого підприємництва – «спрощенців», як: обсяги реалізованої продукції, кількість зайнятих, сума надходжень до бюджету та ін. Тому, обираючи вектор податкової політики, необхідно враховувати такий вплив.

Показники оцінювання альтернативних систем оподаткування з точки зору суб'єктів малого підприємництва та держави

<b>Оцінювання альтернативних систем оподаткування з точки зору суб'єкта малого підприємництва</b>	
<b>Порівняльна ефективність</b>	
Податковий тиск	$T_z < T_a$ , де T <sub>z</sub> – податкове навантаження на загальній системі; T <sub>a</sub> – податкове навантаження на альтернативній системі
Економія часу на розрахунок, сплату, подання звітності	$Ч_z < Ч_a$ , де Ч <sub>z</sub> – витрати часу на загальній системі оподаткування; Ч <sub>a</sub> – витрати часу на альтернативній системі оподаткування
Вигоди від зменшення податкових санкцій та штрафів	$П_c < П_a$ , де П <sub>c</sub> – імовірні податкові санкції на загальній системі оподаткування; П <sub>a</sub> – імовірні податкові санкції на альтернативній системі оподаткування
Оцінка доцільності обрання податку	$E_z < E_a$ , де E <sub>z</sub> – ефект від застосування загальної системи оподаткування; E <sub>a</sub> – ефект від застосування альтернативної системи оподаткування
<b>Оцінювання альтернативних систем оподаткування з точки зору держави</b>	
<b>Фіскальна ефективність</b>	
Питома вага альтернативного податку в доходах зведеного бюджету (Па.д.зб)	$Па.д.зб = На.п / Д.зв.б \cdot 100$ , де На.п – надходження альтернативного податку; Д.зв.б – доходи зведеного бюджету
Питома вага альтернативного податку в податкових надходженнях зведеного бюджету (Па.пн)	$Па.пн = На.п / Пн.зв.б \cdot 100$ , де На.п. – надходження альтернативного податку; Пн.зв.б – податкові надходження зведеного бюджету
Коефіцієнт виконання плану з альтернативного податку (Кв.п)	$Кв.п = Фн.а.п. / Пл.н.а.п$ , де Фн.а.п. – фактичне надходження альтернативного податку; Пл.н.а.п – планове надходження альтернативного податку
Частка альтернативного податку у ВВП (Ча. п. ввп)	$Ча.п.ввп = На.п / ВВП \cdot 100$ , де ВВП – обсяг валового внутрішнього продукту
<b>Соціально-економічна ефективність</b>	
Коефіцієнт випередження кількості зайнятих (Кв.з)	$Кв.з = Тр.з.а / Тр.з.з \geq 1$ , де Тр.з.а – ланцюгові темпи росту кількості зайнятих у СМП, які застосовують альтернативні системи; Тр.з.з – ланцюгові темпи росту кількості зайнятих у СМП на загальній системі оподаткування
Коефіцієнт випередження створення нових робочих місць (Кв.н.р.м)	$Кв.н.р.м = Тр.н.р.м.а / Тр.н.р.б.з \geq 1$ , де Тр.н.р.м.а – ланцюгові темпи росту кількості новостворених робочих місць у СМП на альтернативних системах оподаткування; Тр.н.р.б.з – ланцюгові темпи росту кількості новостворених робочих місць у СМП на загальній системі оподаткування
Коефіцієнт випередження обсягів реалізації (Кв.о.р)	$Кв.о.р = Тр.о.р.а / Тр.о.р.з \geq 1$ , де Тр.о.р.а – ланцюгові темпи росту обсягів реалізації у СМП на альтернативних системах оподаткування; Тр.о.р.з – ланцюгові темпи росту обсягів реалізації у СМП на загальній системі оподаткування
Коефіцієнт випередження кількості зареєстрованих суб'єктів малого підприємництва (Кв.к)	$Кв.к = Тр.к.смп.а / Тр.к.смп.з \geq 1$ , де Тр.к.смп.а – ланцюгові темпи росту кількості СМП на альтернативах; Тр.к.смп.з – ланцюгові темпи росту кількості СМП на загальній системі оподаткування

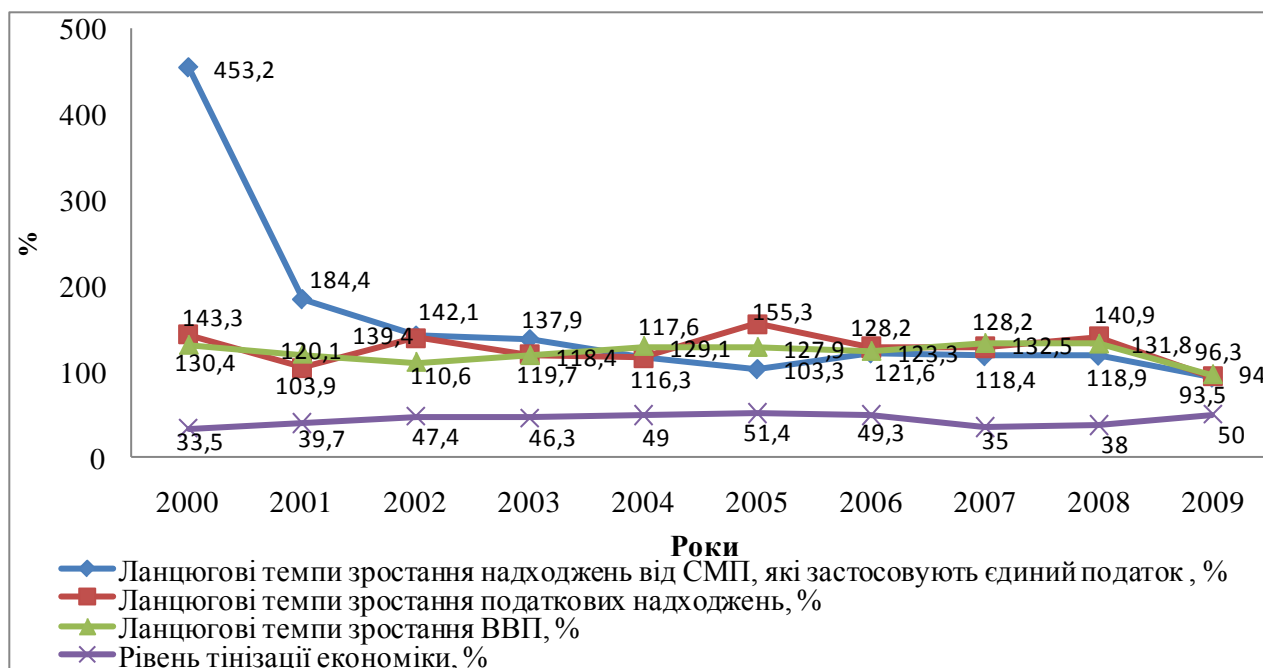


Рис. 2. Взаємозв'язок динаміки ланцюгових темпів росту надходжень єдиного податку, податкових надходжень і ВВП та рівня тінізації економіки за період з 2000 по 2009 рік, %

Вважаємо, що спрощена система оподаткування для суб'єктів малого підприємництва має існувати як система, що приносить соціальний ефект, бо скорочує рівень безробіття у країні, створюючи нові робочі місця. Дане положення було підтвержене оцінкою соціального ефекту від зміни податкового навантаження на суб'єктів малого підприємництва – платників єдиного податку. Для оцінки соціального ефекту було побудовано модель, яка описує залежність кількості безробітного населення від податкового навантаження на суб'єктів малого підприємництва. Дана модель має вигляд:

$$БН = 974,14 \ln (КПН_{СМП}) + 4201,9, \text{ де} \quad (1)$$

БН – кількість безробітного населення працездатного віку;

КПН<sub>СМП</sub> – коефіцієнт податкового навантаження на СМП.

$R^2 = 0,91$ ; стандартна похибка моделі складає 4,648 %, що менше 15 %, тобто модель є статистично значущою на рівні значущості 0,05.

Модель показує негативний вплив збільшення податкового навантаження на СМП – платників єдиного податку, а саме: зі збільшенням податкового навантаження кількість безробітного населення працездатного віку збільшується.

Виявлено, що фіксований податок для фізичних осіб – підприємців за період з 2004 по 2009 р. за всіма показниками розвитку має тенденцію до зниження, а особливо за кількістю зайнятих, що свідчить про його низьку соціально-економічну ефективність. Враховуючи необхідність застосування податків, які б зберігали баланс між інтересами влади і підприємництва, вважаємо, що як окрема альтернатива він себе вичерпав і його необхідно скасувати. Разом з тим, враховуючи частку обсягів реалізованої продукції такими підприємцями, задля надання можливості для самореалізації і недопущення збільшення безробіття, з огляду на схожість оподаткування

фізичних осіб за фіксованим податком та фізичних осіб за єдиним податком, вважаємо за доцільне перевести фізичних осіб – підприємців, платників фіксованого податку до 1-ї категорії фізичних осіб-«єдинників» у відповідності до запропонованої концепції удосконалення спрощеної системи оподаткування.

В ході дослідження з'ясовано, що кожне друге підприємство сільського господарства – юридична особа застосовує у своїй діяльності оподаткування за фіксованим сільськогосподарським податком. Доведено, що, незважаючи на низькі показники як фіскальної, так і економічної та соціальної ефективності, така альтернатива, як фіксований сільськогосподарський податок, має застосовуватись, бо стимулює розвиток сектору сільського господарства як такого, що формує на сьогодні 16 % ВВП, у якому зайнято майже 12 % всього населення працездатного віку та який забезпечує продовольчу безпеку країни, нарощування обсягів виробництва. Водночас така система оподаткування має бути реформована. Для вирівнювання ситуації на ринку та рівномірного податкового навантаження вважаємо за необхідне ввести критерій переходу на фіксований сільськогосподарський податок в залежності від розміру наявної площі земельних угідь у сільськогосподарських товаровиробників.

У третьому розділі **«Концептуальні напрямки розвитку систем оподаткування суб'єктів малого підприємництва в Україні»** узагальнено зарубіжний досвід практики оподаткування суб'єктів малого підприємництва, здійснено аналіз існуючих проектів концепцій удосконалення спрощеної системи оподаткування та запропоновано власну концепцію спрощеної системи оподаткування суб'єктів малого підприємництва.

На підставі проведеного аналізу та моніторингу систем оподаткування малого підприємництва країн світу визначено основні шляхи адаптації зарубіжного досвіду до практики оподаткування СМП в Україні. Встановлено, що актуальним для нашої держави було б запровадження таких стимулів, які надають ефект збільшення частки зайнятості та внеску у ВВП в розвинених країнах, а саме: надання пільг при реінвестуванні прибутку, що надасть можливість модернізувати виробництво і створити нові робочі місця; застосування спеціальних диференційованих ставок залежно від сфер діяльності; використання гнучкої амортизаційної політики, з наданням преференцій для підприємств, що використовують нові технології чи працюють в районах з підвищеним рівнем безробіття; зменшення рівня оподаткування фонду заробітної плати для підприємств, які створюють додаткові робочі місця в районах з підвищеним безробіттям; стимулювання інвестиційної та інноваційної діяльності СМП; заохочення до сумлінного виконання податкових зобов'язань, наприклад надаючи знижки при повній авансовій сплаті.

Впровадження таких заходів спонукатиме до створення нових робочих місць, зниження рівня безробіття, укрупнення бізнесу, стимулювання розвитку інноваційної та інвестиційної діяльності, підвищення обсягів виробництва та надходжень до бюджету, що у кінцевому підсумку має привести до покращення добробуту населення та соціально-економічного розвитку країни.

На підставі аналізу існуючих проектів концепцій удосконалення спрощеної системи оподаткування та зарубіжного досвіду оподаткування СМП

запропонована власна концепція вдосконалення спрощеної системи оподаткування, згідно з якою дія спрощеної системи оподаткування не повинна поширюватись на суб'єктів малого підприємництва, які: здійснюють діяльність у сфері (з огляду на надприбутковість цих видів та необхідність посиленого контролю за їх діяльністю) торгівлі лікєро-горілочаними та тютюновими виробами, пально-мастильними матеріалами; провадять діяльність у сфері грального бізнесу; є виробниками підакцизних товарів, провадять господарську діяльність, пов'язану з експортом, імпортом, оптовим та роздрібним продажем підакцизних товарів; здійснюють діяльність з перепродажу предметів мистецтва, колекціонування та антикваріату, діяльність з організації торгів (аукціонів) виробами мистецтва, предметами колекціонування або антикваріату; суб'єктів господарювання, які провадять діяльність у сфері фінансового посередництва, банки; здійснюють видобуток та реалізацію корисних копалин; здійснюють видобуток та виробництво дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння, дорогоцінного каміння органогенного утворення; оптову, роздрібну торгівлю промисловими виробами з дорогоцінних металів, що підлягають ліцензуванню відповідно до Закону України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності»; суб'єкти підприємницької діяльності, у статутному фонді яких частки, що належать юридичним особам – учасникам і засновникам зазначених суб'єктів та які не є суб'єктами малого підприємництва, перевищують 25 % (крім СМП, які надають житлово-комунальні послуги); страхові (перестрахові) брокери, суб'єкти господарювання, які провадять діяльність у сфері фінансового посередництва, банки, кредитні спілки, ломбарди, лізингові компанії, довірчі товариства, страхові компанії, установи накопичувального пенсійного забезпечення, інвестиційні фонди і компанії, реєстратори цінних паперів, інші фінансові установи.

Виходячи з основних результатів проведеного дослідження, обґрунтовано, що спрощену систему оподаткування, обліку та звітності доцільно застосовувати для таких суб'єктів малого підприємництва:

*Фізичних осіб 1-ї категорії* – фізичних осіб, які працюють без найманих робітників та мають за рік граничний обсяг виручки від реалізації, який не перевищує 500 розмірів мінімальної заробітної плати встановленої законом на 1 січня податкового (звітного) року.

*Фізичних осіб 2-ї категорії* – підприємців, у трудових відносинах з якими, включаючи членів їх сімей, перебуває не більше 10 осіб одночасно та граничний обсяг виручки від реалізації за рік не перевищує 1500 розмірів мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня податкового (звітного) року.

*Фізичних осіб 3-ї категорії* – підприємців, у трудових відносинах з якими перебуває не більше 10 осіб (включаючи членів їх сімей) та граничний обсяг виручки від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) за рік не перевищує 2500 розмірів мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня податкового (звітного) року.

*Юридичних осіб*, у яких обсяг реалізації за рік становить не більше 5000 розмірів мінімальної заробітної плати, встановленої на 1 січня податкового (звітного) року та середньооблікова кількість працівників не перевищує 50 осіб.

Базою оподаткування встановлено виручку від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг). Ставки диференціюються в залежності від видів діяльності та територіального поділу:

Для фізичних осіб 1-ї категорії – в межах від 5 до 10 % мінімальної заробітної плати, з мінімальною ставкою у сфері сільського господарства та матеріального виробництва, а також для фізичних осіб, що працюють на територіях з кількістю населення до 50 тис. осіб.

Для фізичних осіб 2-ї категорії – в межах від 10 до 20 % мінімальної заробітної плати, з мінімальною ставкою у сфері сільського господарства та матеріального виробництва, а також для фізичних осіб, що працюють на територіях з кількістю населення до 50 тис. осіб.

Для фізичних осіб 3-ї категорії – в межах від 100 до 200 % мінімальної заробітної плати, з мінімальною ставкою у сфері сільського господарства та матеріального виробництва, а також для фізичних осіб, що працюють на територіях з кількістю населення до 50 тис. осіб.

Для юридичних осіб: ставки 3 % (без ПДВ) і 5 % (з ПДВ) виручки від реалізації для всіх видів діяльності, крім недозволених в цій концепції; 1 % (без ПДВ) і 3 % (з ПДВ) виручки від реалізації в разі здійснення діяльності у сфері матеріального виробництва чи сільського господарства, або у випадку здійснення діяльності на території з кількістю населення до 50 тис. осіб.

Суб'єкт малого підприємництва, який є платником єдиного податку, не повинен сплачувати такі види податків і зборів (з огляду на необхідність спрощення оподаткування): податок на прибуток підприємств; податок на доходи фізичних осіб (для фізичних осіб – підприємців); податок на додану вартість, за винятком юридичних осіб, які обрали ставки оподаткування у розмірі 3 % (без ПДВ) та 1 % (без ПДВ) суми виручки від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг); єдиний соціальний внесок; земельний податок, крім земельного податку за земельні наділи, що не використовуються для ведення підприємницької діяльності; збір за здійснення деяких видів підприємницької діяльності.

Крім вищевказаних диференційованих ставок вважаємо за необхідне застосовувати понижені ставки для підприємств, що здійснюють інноваційну діяльність, та при реінвестуванні прибутку. Задля збільшення обігових коштів вважаємо за доцільне використовувати метод прискореної амортизації.

Застосування вищевказаних критеріїв дасть можливість стимулювати розвиток СМП як юридичних, так і фізичних осіб. На даному підґрунті відбуватиметься стимулювання підприємництва до нарощування кількості найманих працівників, бо даними критеріями не передбачена сплата 50 % ставки податку за кожну особу (на відміну від чинного законодавства). Такі кроки, крім стимулювання малого підприємництва, нададуть можливість досягнення соціально-економічного ефекту шляхом зменшення кількості безробітних і виплат по безробіттю та збереження і подальшого зростання надходжень у бюджет від платників єдиного податку.

На базі імітаційного моделювання запропоновано методичні підходи до оцінювання ефективності спрощеної системи оподаткування, які мають 4 етапи.



Перший етап – здійснювалась побудова економіко-математичної моделі, яка описує соціально-економічний ефект від застосування системи оподаткування, вибір факторних і результативних ознак моделі та встановлювались зв'язки між цими ознаками.

За допомогою економіко-математичної моделі описано соціально-економічний ефект від впровадження певної концепції (2). Встановлено, що доцільно використовувати економіко-математичну модель, яка має вигляд системи рівнянь:

$$\begin{cases} Z_{\text{СМП}} = 6,5326 - 0,8634 \cdot Z_{\text{КПН}} \\ Z_{\text{БН}} = 6,3942 + 1,8612 \cdot Z_{\text{КПН}} \end{cases}, \text{ де} \quad (2)$$

$Z_{\text{СМП}}$  – зміна кількості суб'єктів малого підприємництва – платників єдиного податку (результативна ознака);

$Z_{\text{КПН}}$  – зміна коефіцієнту податкового навантаження (факторна ознака);

$Z_{\text{БН}}$  – зміна безробітного населення (результативна ознака).

Коефіцієнти детермінації моделей дорівнюють відповідно 0,82 та 0,83 відповідно. Встановлено, що збільшення коефіцієнту податкового навантаження на 1 % викликає збільшення кількості безробітного населення на 8,26 % та зменшення кількості СМП на 5,67 %.

Усі розрахунки здійснювалися за допомогою вбудованої функції «Регресія», пакету «Аналіз даних» програмного продукту MS Excel.

На другому етапі було здійснено побудову бази даних для оцінки соціально-економічного ефекту від системи оподаткування за допомогою проведення імітаційного моделювання на створеній штучній базі даних.

На третьому етапі здійснювалося знаходження податкового навантаження на СМП, які застосовують альтернативні системи оподаткування.

На четвертому етапі здійснено розрахунок загальної суми ефекту від запровадження концепції спрощеної системи оподаткування СМП (табл. 2).

Табл. 2

Розрахунок загальної суми ефекту від впровадження концепції

Показники	Дані
1. Вартість одного робочого місця, тис. грн.	96,014
2. Середній розмір виплат по безробіттю за рік, грн.	9360,6
3. Кількість незайнятих громадян, які скористалися послугами державної служби зайнятості, в цілому за рік, тис. осіб	1847,4
4. Кількість безробітного населення у віці 15–70 років, за рік, тис. осіб	1785,6
5. Відсоток зміни кількості безробітних в результаті зміни коефіцієнта податкового навантаження, %	0,1581
6. Зменшення кількості незайнятих, що скористалися послугами державної служби зайнятості, осіб (ряд 3 · ряд 5)	2920,74
7. Зменшення кількості безробітних в результаті впровадження проекту, осіб (ряд 4 · ряд 5)	2823,03
8. Ефект від зменшення витрат на створення робочого місця, млн. грн. (ряд 7 · ряд 1)	271,05
9. Ефект від зменшення виплат по безробіттю, млн. грн. (ряд 6 · ряд 2)	27,34
<b>10. Загальний соціально-економічний ефект від впровадження концепції (ряд 8 + ряд 9), млн. грн.</b>	<b>298,39</b>

Проведене дослідження свідчить про доцільність існування і застосування спрощеної системи оподаткування в державі з огляду на колосальний ефект при її використанні. Запропонована концепція не тільки дасть можливість зекономити бюджетні кошти, а й спонукатиме до розширення підприємницької діяльності.

## ВИСНОВКИ

У дисертаційному дослідженні поглиблено теоретичні засади альтернативних систем оподаткування суб'єктів малого підприємництва та запропоновано нове вирішення наукової проблеми, яке полягає в обґрунтуванні концептуальних засад розвитку спрощеної системи оподаткування суб'єктів малого підприємництва в Україні, впровадження якої дозволить гармонізувати інтереси суспільства, держави і малого бізнесу та підвищити ефективність її функціонування. Отримані результати свідчать про досягнення поставленої мети і дають можливість сформулювати висновки теоретичного і практичного характеру.

1. Застосування у дослідженні понятійного апарату «мале підприємництво» та «малий бізнес» призвело до необхідності його уточнення, враховуючи необхідність існування єдиного підходу у створенні законодавчого забезпечення. Пропонується поняття «мале підприємництво» та «малий бізнес» вважати тотожними і розуміти як певну господарську діяльність, яка провадиться або планується для провадження на засадах самостійності, ініціативності, систематичності, на власний ризик, що здійснюється суб'єктами підприємництва, у яких середньооблікова чисельність працюючих за звітний (фінансовий) рік і обсяг валового доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) за цей період не перевищують встановлену законодавством межу, з метою досягнення економічних і соціальних результатів.

2. Дослідженнями впливу податкової політики на розвиток малого бізнесу доведено, що податкова політика у сфері малого підприємництва повинна носити переважно стимулюючий характер. Це зумовило необхідність уточнення поняття «податкова політика» як сукупності правових, економічних, організаційних заходів держави у сфері оподаткування, направлених на забезпечення достатніх для виконання функцій держави податкових надходжень до бюджету і стимулювання ділової активності СМП та їх економічного зростання. Встановлено, що процес розвитку податкової політики у сфері малого підприємництва проходить чотири етапи і зумовлює зміни в системі оподаткування як основного інструменту реалізації податкової політики. Кожен з цих етапів характеризується наявністю особливих умов оподаткування малого бізнесу.

3. Враховуючи дискусійний характер, поняття «альтернативні системи оподаткування» обґрунтовано і пропонується застосовувати це поняття як: сукупність податків та зборів, які стягуються до бюджету з СМП (які відповідають законодавчо встановленим критеріям), правил обчислення та сплати, котрі введені державою з метою спрощення механізму їх стягнення та податкового стимулювання розвитку суб'єктів малого підприємництва.

Аналіз альтернативних та загальної систем оподаткування дозволив встановити доцільність і необхідність існування таких альтернатив, головною метою яких є стимулювання економічного зростання та ділової активності малого підприємництва.

4. За допомогою математичного моделювання було доведено гіпотезу про негативний вплив податкового навантаження на діяльність суб'єктів малого підприємництва. Розроблено методичні рекомендації для визначення рівня податкового навантаження та його впливу на суб'єктів малого підприємництва, що оподатковуються за спрощеною системою оподаткування, а саме на: кількість найманих працівників, обсяги реалізованої продукції, кількість таких підприємств та надходження до бюджету, а також негативний вплив податкового навантаження на кількість безробітного населення у країні. Оцінювання альтернативних систем пропонується за критерієм фіскальної ефективності і соціально-економічної ефективності, які містять показники, а саме: коефіцієнт випередження кількості робочих місць; коефіцієнт випередження обсягів реалізованої продукції; питома вага реалізованої продукції суб'єктами малого підприємництва, які використовують альтернативні системи оподаткування у ВВП та податкових надходженнях.

5. На підставі проведеного аналізу застосування фіксованого податку доведено недоцільність його збереження як окремої альтернативи та необхідність віднесення платників даного податку до платників 1-ї категорії фізичних осіб-«єдинників» у відповідності до запропонованої концепції.

6. Систематизація зарубіжного досвіду оподаткування СМП дозволила запропонувати основні важелі та стимули, що сприятимуть підвищенню ефективності діяльності суб'єктів малого підприємництва, а саме: застосування спеціальних диференційованих ставок залежно від сфер діяльності, для стимулювання сфери матеріального виробництва; зменшення рівня оподаткування фонду заробітної плати для підприємств, які створюють додаткові робочі місця в районах з підвищеним безробіттям, задля легалізації заробітних плат; спрощення процедури обліку, подання звітності; стимулювання інвестиційної та інноваційної діяльності суб'єктів малого підприємництва; заохочення до сумлінного виконання податкових зобов'язань, наприклад надаючи знижки при повній авансовій сплаті.

7. Запропоновано концептуальні засади розвитку спрощеної системи оподаткування, що базуються на парадигмі існування альтернативних систем оподаткування та включають визначення загальної мети, застосування важелів і стимулів, які будуть сприяти підвищенню ефективності діяльності СМП.

8. Розроблено методичні підходи до прогнозування наслідків застосування проектів по удосконаленню спрощеної системи оподаткування і за допомогою імітаційного моделювання доведено ефективність застосування запропонованих пропозицій по удосконаленню спрощеної системи оподаткування, що на відміну від інших обумовлено зниженням кількості безробітних. Загальний ефект від впровадження запропонованого проекту складає 298,39 млн. грн. і обрахований як сума ефекту від зменшення витрат на створення робочого місця та ефекту від зменшення виплат по безробіттю.

## СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

### Статті у фахових наукових виданнях:

1. Слатвінська М. О. Оподаткування малого та середнього бізнесу / М. О. Слатвінська // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2006. – № 23. – С. 306-310.
2. Слатвінська М. О. Спрощена система оподаткування малого бізнесу / М. О. Слатвінська / Науковий вісник ОДЕУ. Всеукраїнська асоціація молодих науковців. – Науки: економіка, політологія, історія. – 2006. – № 5 (25). – С. 26-34.
3. Слатвінська М. О. Дослідження наукової думки щодо факторів деструктивного впливу на розвиток малого підприємництва в Україні / М. О. Слатвінська / Розвиток фінансових методів державного управління національною економікою: збірник наукових праць / ДонДУУ. – Донецьк: ДУУ, 2009. – т. X. – 289 с. – (серія «Економіка»; випуск 126). – С. 37-45.
4. Слатвінська М. О. Мале підприємництво – термінологічний аспект / М. О. Слатвінська / Національна економіка в умовах зміни ролі та місця людини в системі суспільного виробництва / Науковий інформаційний журнал «Бізнес Інформ». Харків. – 2009 р. – № 11 (1). – С. 82-83.
5. Слатвінська М. О. Теоретичні засади альтернативних систем оподаткування / [Електронний ресурс] / М. О. Слатвінська // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. – 2010. – № 1. – Режим доступу до журн.: [http://www.nbu.gov.ua/e-journals/znpnudps/2010\\_1/pdf/10smaats.pdf](http://www.nbu.gov.ua/e-journals/znpnudps/2010_1/pdf/10smaats.pdf).
6. Слатвінська М. О. Податкова політика України в контексті її впливу на розвиток малого підприємництва / М. О. Слатвінська // Науковий вісник ОДЕУ. Всеукраїнська асоціація молодих науковців. – Науки: економіка, політологія, історія. – 2010. – № 13. – С. 51-56.
7. Слатвінська М. О. Мале підприємництво: стан та перспективи розвитку / М. О. Слатвінська // Вісник соціально-економічних досліджень ОДЕУ. – 2011. – Ч.2, № 41. – С. 282-286.
8. Слатвінська М. О. Спрощена система оподаткування: особливості, проблеми і перспективи / М. О. Слатвінська // Управління розвитком: збірник наукових робіт / ХНЕУ – Харків. – 2011 р. – № 5 (102). – С. 167-168.

### Публікації за результатами участі у конференціях:

9. Слатвінська М. О. Фактори деструктивного впливу на розвиток малого підприємництва / М. О. Слатвінська // Тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих учених і студентів «Формування ефективних фінансових механізмів державного управління економікою України: теорія і практика», 9-11 листопада 2009 р. – Донецьк: ДонДУУ, 2009. – С.27-29.
10. Слатвінська М. О. Консенсус між владою і малим бізнесом – запорука ефективного розвитку суб'єктів малого підприємництва / М. О. Слатвінська // Матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Важелі і механізми формування сталого розвитку економіки в умовах світової глобалізації», 9-10 грудня 2010 р. – Тернопіль: Крок, 2010. Частина 2– С. 197-198.

11. Слатвінська М. О. Умови оподаткування малого підприємництва в контексті Податкового кодексу України / М. О. Слатвінська // Матеріали I Міжнародної конференції молодих учених «Економіка і менеджмент – 2010», 25-27 листопада 2010 р. – Львів: Львівська політехніка, 2010 р. – С. 260-261.
12. Слатвінська М. О. Проблеми розвитку малого підприємництва в Україні / М. О. Слатвінська // Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні тенденції розвитку наукової думки» (Одеса, Лондон, 31 січня – 14 лютого 2011 р.). – Одеса, 2011. – С. 107-108.
13. Слатвінська М. О. Зарубіжний досвід оподаткування малого та середнього бізнесу / М. О. Слатвінська // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Забезпечення сталого розвитку економіки на макро- та мікрорівнях», 12-13 лютого 2011 р. – Одеса: ГО «Центр економічних досліджень та розвитку», 2011. – С.116-118.

### АНОТАЦІЯ

#### **Слатвінська М.О. Альтернативні системи оподаткування суб'єктів малого підприємництва. – Рукопис.**

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси та кредит. – Одеський державний економічний університет, Одеса, 2011.

Дисертацію присвячено доведенню необхідності збереження альтернативних систем оподаткування суб'єктів малого підприємництва, оцінці ефективності застосування цих систем та розробці концепції удосконалення спрощеної системи оподаткування суб'єктів малого підприємництва.

У роботі досліджено стан та розвиток суб'єктів малого підприємництва в Україні, проаналізовано особливості оподаткування малого бізнесу за альтернативними системами, поглиблено понятійний апарат теорії оподаткування.

За результатами проведеного дослідження запропоновано концепцію спрощеної системи оподаткування суб'єктів малого підприємництва і розроблено методичні підходи до оцінювання її ефективності, які складаються з 4 етапів. Доведено значну соціально-економічну ефективність від застосування такої альтернативи, як спрощена система оподаткування.

**Ключові слова:** суб'єкт малого підприємництва, альтернативні системи оподаткування, спрощена система оподаткування, фіксований податок, фіксований сільськогосподарський податок, податкова політика, соціально-економічна ефективність, фіскальна ефективність.

### АННОТАЦИЯ

#### **Слатвинская М. А. Альтернативные системы налогообложения субъектов малого предпринимательства. – Рукопись.**

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.08 – деньги, финансы и кредит. – Одесский государственный экономический университет, Одесса, 2011.

Диссертация посвящена обоснованию необходимости сохранения альтернативных систем налогообложения СМП, оценке эффективности их

применения и разработке концепции совершенствования упрощенной системы налогообложения субъектов малого предпринимательства.

В работе исследовано состояние и развитие субъектов малого предпринимательства в Украине, классифицированы факторы влияния на стимулирующие и сдерживающие. Проанализированы особенности налогообложения субъектов малого бизнеса в Украине, использующих альтернативные системы налогообложения, углублен понятийный аппарат теории налогообложения.

С помощью экономико-математических моделей доказано, что увеличение налогового давления влечет за собой ухудшение всех показателей развития субъектов малого предпринимательства, а также увеличение уровня безработицы трудоспособного населения страны.

На основании проведенного анализа и мониторинга систем налогообложения малого предпринимательства стран мира определены основные пути адаптации зарубежного опыта к практике налогообложения СМП в Украине. Установлено, что актуальным для нашего государства было бы введение таких стимулов, которые оказывают эффект увеличения доли занятости и вклада в ВВП в развитых странах мира (предоставление льгот при реинвестировании прибыли; применение специальных дифференцированных ставок в зависимости от сфер деятельности; уменьшение уровня налогообложения фонда заработной платы для предприятий, создающих дополнительные рабочие места в районах с повышенным безработицей, и т. д.) Это будет способствовать созданию новых рабочих мест, снижению уровня безработицы, укрупнению бизнеса, стимулированию развития инновационной и инвестиционной деятельности, повышению объемов производства и поступлений в бюджет и в общем итоге должно привести к улучшению благосостояния населения и социально-экономическому развитию страны.

По результатам проведенного исследования разработана концепция упрощенной системы налогообложения СМП, которая предусматривает стимулирование их деятельности в сфере производства и сельского хозяйства, а также получение социально-экономического эффекта через снижение затрат бюджета на создание рабочих мест и затрат на выплаты по безработице.

Предложены методические подходы к оценке эффективности упрощенной системы налогообложения, которые состоят из четырех этапов: первый – построение экономико-математической модели, которая описывает социально-экономический эффект от системы налогообложения, выбор факторных и результативных признаков и определение связей между ними; второй – построение базы данных для оценки социально-экономического эффекта от системы налогообложения с помощью осуществления имитационного моделирования на искусственно созданной базе данных; третий – нахождение коэффициента налогового давления на СМП, которые используют альтернативные системы налогообложения; четвертый – расчет общей суммы эффекта от введения концепции упрощенной системы налогообложения СМП.

Доказана значительная социально-экономическая эффективность от применения такой альтернативы, как упрощенная система налогообложения.

**Ключевые слова:** субъект малого предпринимательства, альтернативные системы налогообложения, упрощенная система налогообложения, фиксированный налог, фиксированный сельскохозяйственный налог, налоговая политика, социально-экономическая эффективность, фискальная эффективность.

#### ANNOTATION

**Slatvinska M. O. Alternative systems of taxation of small businesses.** - Manuscript.

Dissertation to obtain the scientific degree of the candidate of economic sciences, specialty 08.00.08 – money, finance and credit. – Odessa State Economic University, Odessa, 2011.

The dissertation is devoted to the confirmation of necessity of the maintenance of alternative systems of taxation of small businesses, assessing of these systems application effectiveness and developing of the concept of improvement of the simplified tax system for small businesses.

The situation and the development of small businesses in Ukraine have been researched, the peculiarities of small business taxation under the alternative systems have been analysed, the theoretical taxation notions have been improved in the dissertation.

According to the results of the research the concept of the simplified tax system for small businesses has been suggested and methodological approaches to evaluating its effectiveness have been worked out. The approaches consist of 4 stages. A significant social and economic efficiency of the usage of the alternative simplified tax system has been proved.

**Key words:** the subject of small business, alternative tax systems, simplified tax system, the fixed tax, the fixed agricultural tax, tax policy, socialand economic efficiency, fiscal efficiency.